

einer grösseren *Characeen*-Monographie zu lesen sein, an der ich schon seit Jahren arbeite und ich in kurzer Zeit schon zum Abschluss zu bringen hoffe. Am 14. Juli 1916 wurde nur *f. glaucescens* für die Flora Hungarica exs. in grösserer Anzahl eingesammelt, dieselbe wird auch in diesem Exsiccatenwerke ausgegeben werden. Dieselbe Form, wie auch alle übrigen fanden sich in dem ebenfalls in grösserer Menge auf der „Bollwiese“ bei Sárberék von GYÖRFFY und KOL am 13. Juli 1926. eingesammelten Materiale vor.

Ausser dieser neuen Art wurden in diesem Gebiete am Fusse der H. Tátra noch folgende *Characeen* gefunden und eingesammelt:

Chara foetida A. BR. *f. cuspidata* MIG. Bollwiese, 14. Juli 1916. FILARSZKY u. KÜMMERLE.

Chara foetida A. BR. *f. gracilis* MIG. Bollwiese, 13. Juli 1926. GYÖRFFY.

Chara foetida A. BR. *f. minuta* MIG. Rohrwiesen, Juli 1925. GYÖRFFY.

Chara foetida A. BR. *f. subcapitata* MIG. Rohrwiesen, Juli 1925. KOL.

Chara foetida A. BR. *f. tenuifolia* MIG. Im Ausflusse des „Bierbrunn“ bei Viborna, 28. Juli 1925. GYÖRFFY.

Chara foetida A. BR. *f. tenuis* VILHELM. Rohrwiesen, Juli 1925. KOL.

Sämtliche Formen sind neu für meine Liste der in Ungarn beobachteten *Characeen*.

Hárstanulmányok.

közlemény.*)

Irta: **Wagner János** (Budapest).

(A II. és III. sz. táblával.)

Tilia cordata MILL. var. *Beckeriana* nov. var. (I. tábla, 1. kép.)¹⁾ Koronája nagy, terebélyes; levelei közepes nagyságúak, a nagyobbak 9 cm. hosszúak és szélesek; alakjuk háromféle: az ág-tetőző 1—4 (ritkán több) levél teljesen lekerekített félkör-, vese- vagy sapkalakuú, csúcs nélkül; az alsóbbak többé-kevésbé hegyesek, illetőleg rövid csúcsúak; a legalsó többé-kevésbé bevagdalt, szőlőlevelű vagy háromkarjú; szélük kissé egyenlőtlen és durva-fogú, a fogak hegyesek, kihegyezettek, sőt szálkahegyűek; alap-

*) Az első közlemény: A *Tilia euchlora* KOCH és hybridjei. Magyar Botanikai Lapok, 1925.

¹⁾ Folia triplicis formae: ramulorum terminalia 1—4 omnino rotundata, ambitu semicircularia, reniformia vel cucullata, exapiculata, inferiora plus-minus acuminata resp. breviter apiculata, infima plus-minus inciso-dentata, vitifolia vel plus-minus triloba, bracteeae magnae, inflorescentia multi (—32—) flora; fructus sphaericus, 5 mm. diam.

juk egyenes, vagy többé-kevésbbé szíves, de rendszeren csak kissé szíves; az ágtetőzőké inkább tompa ékalakú. A levelek erezete, színe és szakálla teljesen olyan, mint a tipikus aprólevelű hársé. Murvalevele nagy, hossza — 14 cm. szélessége — $2\frac{1}{2}$ cm.; nyele átlag 2 cm. Virágzata gazdag (—32) virágú. Termése 5 mm. vastag, gömbölyű, alig molyhos, csőre $\frac{1}{2}$ mm. Ültetve Szegeden a Stefánia-sétátéren.

Amikor ezt az egészen szokatlan levélformájú, feltűnő hársat felfedeztem, már a neve miatt is tulajdonképpen csak a *T. rotundifolia* SPACH-ra kellett gondolnom. SPACH: Revisio Generis Tiliarum 1834. 3. lapján írja le a *T. sylvestris* DESF. γ varietásaként a *rotundifoliát*. A levelének alakjáról, melyet későbbi írók általában „nierenherzförmig“, vese-szívalakúnak jelölnek, SPACH ezt írja: „e basi cordata subrotundis.“ Leírásához idézi a *T. microphylla* VENT. Diss. Tab. 1. fig. 1. VENTENAT képét másolatban bemutatom (I. t. 2. kép.) E képről látható, hogy a *T. rotundifolia* SPACH az általában megszokott hársfalevél formát mutatja: szíves alaptól széles, kerek, szinte veseformájúnak készül, de megvan a kiálló csúcsa.

Az itt leírt és képen bemutatott hárs tehát nem egyezik SPACH rotundifoliájával, de nem fogható össze semmiféle más eddig leírt hársfajtaival, ezért mint új fajtát vezetem a tudományba és megnevezem dr. BECKER VENDEL úrról, a szegedi r. k. tanítóképző nagyérdemű igazgatójáról, ki tanulmányaimban igen sokszor segítségemre sietett.

Tilia mixta (*T. cordata* MILL. $\times$ *T. rubra* DC. var. *suberiocarpa* BORB. nov. hybr. (I. t. 3. kép.)²⁾

Levelei szíves alaptól tojásalakúak, kihegyezettek, többé-kevésbbé egyenlőtlenül fűrészelttek, egyes leveleken néhány nagyobb foggal; erezetük részben hálós, a harmadrendű erek egyes területeken többé-kevésbbé egyenlőközűek; kopaszok, alsó lapjukon szürkés-zöldek, szakálluk rozsdaveres; a levelek fogai többé-kevésbbé szákahegyűek. A murvalevelek rövidnyelűek; a termések tojásalakúak, —12 mm. hosszúak, alig bordásak, gyapjasak, csőrük $1\frac{1}{2}$ mm.

Ültetve Kőszegen a főgimnázium előtt.

Ebből a fajvegyüleből ez ideig csak egy fát ismerek. Ennek a leírását nyújtom fent, avval a megjegyzéssel, hogy ezzel meg akarom könnyíteni a meghatározását, magától értetődik azonban, hogy e fajvegyülek a *T. cordata* és *T. suberiocarpa* sajátságait a legkülönbözőbb fokozatokban és összetételben egyesítheti magában. Négy évi tanulmányaim folyamán azt tapasztaltam, hogy a

²⁾ Folia inaequaliter serrata, dentibus nonnullis in foliis quibusdam majoribus, subtus plus-minus ex viridi canescentia, barbulae axillares ferrugineae, serraturae dentes plus-minus aristato-acuminati, fructus ovati ad 12 mm. longi vix costati, lanuginosi, rostro $1\frac{1}{2}$ mm. longv.

hárshybridekből alig lehet találni két minden tekintetben egyforma fát. E rendkívüli sokféleség a hybridjelleg legbiztosabb mutatója. A hybriddek általában kétféleképpen örökölhetik tulajdonságaikat: vagy úgy, hogy a sajátságok többé-kevésbé egybeolvadók, pl. tompafogú és száłkahegyű hársfajok hybridjei kihegyezett fogakat kapnak, vagy síma termésű és bordás termésű tőfajok ivadécai gyengén bordázott termést örökölnek; avagy mozaikszerűleg kapják az őseik tulajdonságait, amikor pl. egyiktől a levelet, másiktól a termést, de esetleg egyiktől a levél formáját, másiktól a fűrészeltséget, avagy egyiktől a színt, másiktól a szőrözet, stb. kapják.

Könnyen belátható, hogy egymástól nagyon eltérő tőfajok hybridjei a két tőfaj közé illeszthető egész sorozatot mutathatnak, mely sorozatból bizonyos gyakorlattal 20—30 fokozatot könnyen lehet megkülönböztetni. De bármily érdekesek is ezen alakok, e fokozatok külön névvel való megjelölésének semmiféle gyakorlati értéke nincs és szigorú következetességgel végre sem hajtható és pedig egyszerűen azért nem, mert a határok a legnagyobb mesterkéeltséggel sem vonhatók meg és megállás e területen nincs. Ez nem áll az egyes fajok varietásaira. Itt mindig meghuzhatom akár mm.-ekre menő pontossággal a határt, természetesen a mesterséges határt, mert a rendszerbe foglalásnál minden esetben, kivétel nélkül mesterséges határokat vonunk. E határok azonban megvonhatók a varietások és formák elhatárolásánál, mert ott mindig egyes sajátságuk több-kevésbé fokú eltéréséről eshetik szó, a hybriddek sajátságaiba azonban mindig beleront az egybeolvadó és a mozaikszerű örökítési módegyüttes fellépése. A levél egyikhez áll közelebb, de a termés a másiké, a gallér feltűnik nagyságával és valamelyik tőfajra utal, de a termés éppen kicsi és a másikhoz vonja stb. A tőfajok közé iktatott $\times$ a hozzáértőnek megadja a lehetőséget, hogy az előállítható ivadéksorozatot a maga egészében elképzelje és rendszerbe foglalja. A leírás csak segítőeszköz kevésbé beavatott számára.

A *T. cordata* jellegek e hybriden a levéllemez minősége, az alsó oldal színe, a részben hálós erezet, a rozsdavörös erős szakáll, a termés formája, felszíne, gyapja. A *T. suberiocarpa* sajátságai a levél egyenlőtlen szélén, kivált az egyes leveleken mutatkozó nagyobb fogakon mutatkoznak, a fogakon szembetűnő száłkahegyek, a termés nagysága, gyenge bordázottsága, stb. A *T. suberiocarpa* BORB. eddig csak Kőszegről ismeretes, hol elszórtan kb. 12 fa áll. Borbás eredeti faja a nagy templom előtti sétaterén áll. Ott azonban a fákat évek óta annyira megcsonkítják, hogy nem virítanak és csupán nagylevelű sarjúhajtást növesztenek. Valószínű, hogy e fajta nem Kőszegen keletkezett, hanem odahozták valahonnan. A honnan csemetéit szerezték, onnan bizonyára készen kapták a *cordata* $\times$ *suberiocarpa* fajvegyüléket is.

Tilia Gyertyánffyana (*T. cordata* MILL. $\times$ *T. petiolaris* DC. emendavit Hook.) nov. hybr. (III. t. l. kép.)³⁾

A levelek alsó lapja többé-kevésbé csillagszőrös, a szakálla többnyire csak nyomokban van meg, vagy igen kicsiny; a magasabbrendű erek gyengén kiemelkedők, a harmadrendűek többnyire egyenlőközűek; a levelek fogai többé-kevésbé kihegyezettek; a murvalevek nyeletlenek, 12 cm. hosszúak és 1—2 cm. szélesek. A termés gömbölyű vagy felülről lapított, pogácsa alakú, többé-kevésbé ötgöbű, gyengén bordás.

Terem vadon a veszprémi káptalan ságvári erdejében. (Siófok közelében).

Ugyanilyen összetételű hársfajvegyületeket ismertet már Engler Viktor: Monogr. d. Gattung *Tilia*. Breslau, 1909, 152. old. és pedig a *T. eudimidiata* (SMK.) ENGL. alakot, mely az ő felfogása szerint a *T. cordata* $\times$ *subpetiolaris*-nak felelne meg, ezen a levelek válla ferde és a *T. Richteri* (BORB.) ENGL. alakot, melyet *T. cordata* $\times$ *superpetiolaris*-sal jelöl, ennek a levélalakja szív-alakú.

E két fajvegyülék azonban, miként névadóik helyesen értelmezték és amint azt a különböző gyűjteményekben őrzött eredeti példák igazolják, a *T. petiolaris* egyedül helyes értelmezése mellett minden kétséget kizárólag csak az aprólevelű és az ezüstlevelű hársnak vagyis a *T. cordatának* és *T. tomentosának* a hybridjei és mint ilyenek, a *T. Jurányiana* SMK. egyszerű synonymáivá fokozódnak le; a *T. cordata* $\times$ *T. petiolaris* DC. emend. HOOKER összetételnek megfelelő hársybridünk így eddig még nem volt.

Hogy azonban e kúszált kérdésben helyesen lássunk, mindekelőtt tisztáznunk kell a *T. petiolaris*-t, melyet a különböző kutatók igen eltérően értelmeztek. Mivel azonban a *T. petiolaris* DC. emend. HOOKER megkülönböztetése egy többnyire hosszú levéllyel bíró ezüstlevelű hársnak sajátos terméshajlaka épül fel, termést pedig újabb monografusaink általában a fajok és fajták megkülönböztetésére alkalmatlannak tartják: ki kell térnem erre kérdésre és el kell döntenem, hogy a termés felhasználható-e a hársfajok és fajták megkülönböztetésére vagy sem.

E téren szerzett rendkívül gazdag megfigyeléseimet a különböző könyvekben foglalt állításokkal egybevetve, meg kell állapítanom, hogy a *Tilia*-munkálatok szövegéből általában kiérzik, hogy szerzőik maguk vajmi kevés hársat figyeltek meg a szabadban; túlnyomólag vagy kizárólag herbáriumanyagot dolgoztak fel és nem egyszer egy-egy rosszul preparált, fogyatékos darabkáról szerkesztették meg nemcsak hársfajtaik és hybridjeik leírását, de

³⁾ Folia subtus plus-minus stellato-pubescentia, barbulae axillares diminutae vel rarum tantum vestigia perspicua; fructus sphaericus vel ab apice compressus sulcis quinque percursus et plus-minus quinque-gibbosus, leviter costatus.

egy-egy csenevész, chlorosisban szenvedett vagy egyéb okokból eltorzult hársfaágon észlelt jelenségek alapján alkották meg a hársakról terjesztett törvényeiket is.

Igy írja BAYER: Über die Mannigfaltigkeit der Pflanzenformen etc. Verh. d. K. K. Zoolog, Botan. Gesellsch. i. Wien, 1860., p. 5.: „Andere Merkmale, welche nur einigermaßen festgehalten werden könnten, kommen nicht vor, denn z. B. die Blattknospen, die Verlängerung des Griffels, die Narben, die Rippen der Früchte, die relativen Grössen u. dergl., welche zwar oft einen auffallenden Habitus erzeugen, müssen gänzlich ausser Betracht bleiben, weil sie zum Teil von der Vegetationsperiode abhängen, oder nur die Folgen zufälliger Einflüsse sind“.

ENGLER VIKTOR: Monographie d. Gatt. Tilia, 1909., p. 66., még megtetézi és ezt írja: „Die Fruchtform selbst ist bei dieser Gruppe, welche von nur mit dem Namen §§ *Trabeculares* belegt wird, den weitgehenden Veränderungen unterworfen, die aber auch innerhalb ein und desselben Fruchtstandes zur Geltung kommen und somit als systematisches Merkmal gänzlich unbrauchbar sind“

Ezzel szemben az én évek óta a szabad természetben sok-sok ezer fán végzett megfigyelésem a következő: Való igaz, hogy sok hársfán és pedig nemcsak városok belterületén, tehát házak közé ültetett fákon, melyeknek koronája gyakran a tető fölé iparkodván, a kémény közvetlen közelébe jut, ahol csakugyan lehetséges, hogy a kéményekből áradó füst a termések rendes kifejlődését megakasztja, amint azt KINZEL (HEGI: Illustr. Flora von Mitteleuropa, V. rész, I. köt., évszám nélkül. 1926?) Münchenben megfigyelte, hanem országútak mentén, erdőkben, teljesen szabadon termő fákon is többé-kevésbé a termés meddő, léha maradhat. Megfigyelésem szerint, mely valószínűleg teljesen új megállapítás, legalább részben oly termések száradnak és torzulnak el többé-kevésbé, melyeket poloskák és pedig úgy a hársak töve körül seregesen tanyázó és a fákra mászó hodobács, valamint a zöld fapoloskák fiatal korukban, mikor a mag még tejes, megcsapolnak.

E kérdésben a Hemipterák legkiválóbb ismerőjéhez fordultam, DR. HORVÁTH GÉZA múzeumi igazgató úrhoz és tőle ezt a választ kaptam: „Arra vonatkozólag, hogy a hársfák terméseit melyik poloskafaj szokta megszurkálni, az irodalomban nincs semmi pozitív adat. Csak BURMEISTER említi 1835-ben a közönséges bodobácsról (*Pyrrhocoris aptenus*), hogy tápláléka nemcsak döglött rovarokból áll, hanem: besteht. auch im Saft der Linden, besonders der jungen Blätter“ (BURMEISTER: Handbuch der Entomologie, II. 1., p. 286.). Magam többször találtam ezt a poloskát tömegesen hársfák lombján, de bizony nem figyeltem meg, hogy ott mit csinál.

Azonban tekintve azt, hogy a *Pyrrh. apt.* a mályvák, kivált a kis papsajt (gondolom *Malva neglecta*) éretlen és érett magvait szokta szivogatni, azt hiszem, hogy a hársfákon is bizonyára csak ő lehet a tettes.

A hársfáinkon található többi poloskafajról nem tartom valószínűnek, hogy a termést szúrásaival károsítaná. A nagy zöld poloska (*Palomena prasina*), amelyre talán gondolni lehetne, nem szokott oly tömegesen előfordulni, hogy gyanum ráeshetnék.“

Magam bodobácsot is, zöldszínű fapoloskát is találtam és pedig utóbbit is különösen füves térségekre ültetett fákon százszámra, kiváltképen fiatalabb fákon, hogy a gyújtést is nagyon kellemetlenné tették, a termést szíva; sok kísérlettel sikerült éles késsel úgy lemetszeni egy poloska szipókáját, hogy minden kétséget kizáró módon meg tudtam állapítani, hogy a poloska szipókája a termés egészen lágy magvába behatolt.

Biztosra veszem, hogy a hársakon található apró, elszáradt, üres, léha termések nagy százaléka poloskacsipésektől ered; de lehetnek más eddig fel nem derített okai is. Így, a fejlődésben visszamaradó, elszáradó, élőködő állatoktól vagy növényparazitáktól eltorzított gyümölcsök elvégre minden növényen feltalálhatók. De senkinek sem jutott még eszébe, hogy valamely szőlőfajta gyümölcsét azért, mert fürtjén többé-kevésbé a szem egészen apró, fejletlen maradt vagy egy-egy szilvafajta gyümölcsét, mert pl. a bábásodás a termésnek talán nagy százalékát eltorzította: a fajta meghatározása szempontjából alkalmatlannak tartsa. Az eset itt is ugyanaz: a poloskáktól kiszívott, füsttől tönkretett vagy más ismeretlen okok miatt eltorzult, elszáradt, de ily minőségükben első pillanatra felismerhető üres, léha termések miatt nem szabad a hárs-termést általában úgy kezelni, mintha a meghatározásra felhasználhatatlan volna, mert ez igen nagy tévedés lenne.

Magam rendkívül sok anyagon végeztem a megfigyeléseimet. Találtam igen sok fát, melynek minden termése tökéletesen kifejlődött és egyetlen egy fát találtam olyat, melyen tökéletesen kifejlődött, magvas termés egy sem volt (ez Vácrátóton állott közvetlen a templom falához támaszkodva és azóta ki is vágták; a *T. cordatanak* egyik hybridje volt) és a megfigyelt rengeteg példából állíthatom, hogy ugyanazon hársfajon vagy fajtán a magvas termések feltétlenül, a léha termések abban az esetben, ha a bennök fejlődésnek indult mag vagy magvak nem túlkorán, tehát a magkötés után valamely későbbi időszakban pusztulnak el: mindig egyformán fejlődnek ki és annyira hasonlítanak egymáshoz, mint egyik tyúktojás a másik tyúktojáshoz. Igen szembetűnően viselik magukon a faj vagy fajta különleges sajátságait és a felismerés vagy meghatározhatóság kérdésében feltétlenül nagyobb értéket képviselnek, mint a levélnyél hossza, a levéllemez viszonylagos hossza és szélessége, a murvalevél nyeles vagy nyeletlen kialakulása, méretei és más a fajták megkülönböztetésére általában használt sajátságok.

Az olyan elnevezés, mint a BORBÁS-féle *T. heterocarpa*, melynek eredeti példája egy pár elszáradt, apró, léha termést és egy pár jól kifejlődött termést mutat: elhamarkodott, ötletszerű el-

járás eredménye, mely nem gazdagítja a tudományt a hársfajták egy új tagjával, hanem a névadó tájékozlanságáról tanuskodik. A hársak teljesen kifejlődött és e minőségükben könnyen felismerhető termései igenis nagyon jellegzetesek, állandóak (már t. i. annyira állandóak, mint amilyenek más általában használt szisztematikai bélyegek) és a fajok, fajták, hibridek megkülönböztetésére igen alkalmasak.

Ezeket előre bocsátván, megvizsgálhatjuk most már a *T. petiolaris* DC. emend. HOOKER esetét.

A *T. petiolaris* DC., első leírása (Prodromus, I. p. 514. 1824.) igen fogyatékos. DE CANDOLLE nem ismerte sem a virágját, sem a termését, csak leveles ága volt és a hosszú levélnyel alapján különböztette meg e fajt. Mellőzve LANG-nak a Flora X., 1827., 233—236. oldalán közzétett fejtegetését, amelyben abból kiindulva, hogy az odesszai császári kertből kapott hárs és az ezüsthárs között különbséget nem talált, a *T. petiolaris* törlését ajánlja, DE CANDOLLE fogyatékos leírását későbbben J. D. HOOKER (Botanic. Magaz. XL. 1884. Tab. 6737.) egészítette ki, természetszerűleg többé-kevésbé önkénnyel, mert hiszen arról a fáról, melynek darabja DC. herbáriumában feküdt és amelynek pontosabb termőhelye is ismeretlen volt, HOOKER termést nem szerezhett. HOOKER talált azonban olyan hársat, melynek levele, levélnyele teljesen egyezett DE CANDOLLE példájával és a termése meggyalakú, illetőleg többé-kevésbé lapított volt és 5 barázdától valamennyire 5 karójúnak (5-lobis) mutatkozott.

Ezt a hársat ismertette HOOKER fenti művében és le is rajzolta *T. petiolaris* DC. néven és kiegészítette DE CANDOLLE diagnózisát, amit sok száz vagy ezer esetben végeztek más botanikusok is elődeik hiányos növényleírásával. Azt a *T. petiolaris* DC. emend. HOOKER-t, vagyis a HOOKER-től kiegészített, tökéletesbitett DE CANDOLLE-féle *T. petiolaris*-t újabb szisztematikusaink közül csupán SCHNEIDER CAMILLO vette át, ki a Laubholzkunde 1912., II., p. 380. a termést képen is bemutatja.

ENGLER VIKTOR: Monographie d. Gatt. Tilia, 1909., p. 121—122. SCHNEIDERNEK ezt a felfogását erősen ostromozza: „Die Hauptsache an dem hartnäckigen Festhalten der verschiedenen Autoren an dieser durchaus unbegründeten Ansicht liegt allem Anscheine nach darin, dass ihnen bei ihren Unternehmungen eigentlich nur die Form sphaerobalana vorlag. Die abweichend gestaltete Form der Früchte macht diese Annahme immerhin entschuldbar. Auch SCHNEIDER begeht wieder diesen Fehler, wie Fig. 250 1-n, sowie seine Beschreibung der *T. petiolaris* DC. lehrt. Es sei nochmals eindringlich darauf hingewiesen, dass eine derartige Fruchtform lediglich in der Kultur auftritt. Der Unterschied der beiden Varietäten (nämlich *T. tomentosa* und *T. petiolaris*) ist im Wesentlichen im Habitus begründet.“

Ugyanesak így ír HEGI: Illustr. Flora von Mitteleuropa. V I.

1926?, p. 434: Kritisch ist *T. tomentosa* v. *petiolaris* (DC.) BORB. Laubblätter meist länger als breit (a kép nem felel meg e leírásnak), sehr lang gestielt, am Grunde mehr-wenig gestutzt bis etwas herzförmig; f. *sphaerobalana* BORB.: Früchte meist unfruchtbar, niedergedrückt, kugelig, mehr-wenig gefurcht. Wohl nur durch klimatische oder andere äussere Ursachen bedingte Ausbildung.

Látnivaló, hogy az újabb szerzők a J. D. HOOKERTŐL kielégítő módon kiegészített, tökéletesített, egyáltalán használhatóvá tett DC.-féle *T. petiolaris*t teljesen összezavarták és a termés helytelen értékelése, avagy teljes elhanyagolása miatt a többé-kevésbé hosszúnyelű és keskenyebb levéllemezrel bíró ezüstlevelű hársakat mind *T. petiolaris* néven egyesítették, ráfogván a gömbölyű, lapított és barázdált termésekre, hogy csak ültetett példákban találhatók és túlnyomólag léhák, tehát figyelembe nem vehető torzulások, abnormitások.

Egy az ezüstlevelű hársak csoportjába tartozó fajról azt állítani, hogy csakis kultúrában keletkezett és vadon nem fordul elő, tehát az ültetés folyományaképpen kialakult, figyelmünkre kevésbé méltó fajta, mindenesetre legalább is komolytalan eljárás, hiszen az ezüstlevelű hárs Magyarország déli részében és a Balkán félszigeten erdőstül terem és alakjainak különleges felkutatásával eddig még senki sem foglalkozott. A tények azonban erre is alaposan rácsófolnak, mert pl. a Siófok közelében elterülő ságvári erdőben a *T. tomentosa* MNCH. f. *sphaerobalana* BORB. igen gyakori, de ott megvan, mint legkésőbbben virágzó hárs, a *T. petiolaris* (DC.) HOOKER is és pedig vadon, mert ebben a sarjvágásból nőtt erdőben BARNA ANDOR erdőmérnök úr felvilágosításai értelmében fát sohasem ültettek, de ezüstlevelű hársat semmi esetre sem. A ságvári erdőben megvolt tehát már a DE CANDOLLE és HOOKER előtti időkben is a *T. petiolaris*. A *T. petiolaris* × *T. tomentosa* pedig, mely ebben az értelmezésben szintén még nem ismeretes (a *T. tomentosa* f. *intermedia* ENGL. egészen más hársfajta, SCHNEIDER pedig a kombináció lehetőségét veti csak fel) Ságvárott éppenséggel gyakori = *Tilia pulchra* WAGNER.

Mind a két hárs, úgy a *T. toment.* f. *sphaerobalanán*, mint a *T. petiolarison* temérdek magvas termés található és ENGLER V. és HEGI adatai vagy teljesen tévesek, egy-két herbáriumbeli termésre vonatkoznak csupán vagy a mi viszonyainkra nem illők; mert nálunk mindkettőt sokfelé ültetik és mind maguk, mind hybridjeik (a *petiolaris*-hybridek közül leggyakoribb a *T. americana* × *T. petiolaris*) sok magot teremnek. A *T. petiolarisra* jellemző, hogy magháza már egész fiatal korban mutatja az 5 barázdát és ezen legfontosabb ismertető jegye alapján elvirítás után, hazánkban már június közepén felismerhető.

GVERTYÁNYFY ISTVÁN, a magyar pedagógusok nesztora, fiatal korában botanikai tanulmányokkal foglalkozott. Nevét 93. születés-

napja alkalmából, mint hálás tanítvány, e téren is kívántam megörökíteni.

Tilia Jávorkae nov. spec. (III. t. 2. kép).⁴⁾ Fiatalabb hajtásai és rügyei vörösesbarnák; a levelek nyele 2—4 cm. hosszú; lemezüik közepes, a nagyobbak 9 cm. hosszúak és 7 cm. szélesek, egyes vagy kissé szíves vállból kihegyezett tojásalakúak, a fogak aprók, kihegyezettek, de a levél fogával egyenlő hosszú vagy ennél hosszabb száalkahegyük nincsen; alsó lapjuk többé-kevésbé deres, kopasz, szakálluk rozsdaveres; erezetük mérsékeltén kiemelkedő, a harmadrendűek nagyobb száma nem egyenlőközű és mivel az apróbb erek is kissé kiemelkedők, a levelek visszája hálós erezetű; a murva levelek kisebbszerűek, 3—6 cm. hosszúak és 1 cm. szélesek, nyelesek; körtealakú termése vékonyfalú, összenyomható, 9 mm. hosszú és 7 mm. széles, oldalán 5 barázdával, miért is a kecskerágó termésére emlékeztet; rövidke csőrrel.

Syn.: *T. evonymoides* BORB. im sched. p. p.

Liptóújvárott (Hradeken) gyűjtötte RICHTER LAJOS 1890-ben (Nr. 299.). Megvan DR. DEGEN ÁRPÁD gyűjteményében.

E rendkívül érdekes és feltűnő hársat, mely külsőleg első tekintetre a *T. cordatára* emlékeztet, ennek termésétől azonban nagyon eltérő termése miatt a *T. cordatához*, mint egyszerű variáció nem csatolható, de nem is bír semminemű olyan sajátsággal, mely fajvegyüλέkre mutatna: tehát úgy a fajta, mint a fajvegyüλέkként való kezelése — legalább a hársakról való mai ismereteink szerint — teljesen indokolatlan és erőszakolt volna, miért is legcélszerűbbnek mutatkozik e hársat önálló speciesként minősíteni és mint ilyet DR. JÁVORKA SÁNDORNAK, a Flora Hungarica szerzőjének, tiszteletére nevezem el. A rendszerben a *T. Jávorkae* a *T. cordata* és a „*T. rubra* DC.“ közé helyezkedik.

Lindenstudien.

(Mit d. Tafeln No. II. u. III.)

Von: **Johann Wagner** (Budapest).

Ungarischer Originaltext Seite: 14—22.

Tilia cordata MILL. var. *Beckeriana* WAGN. Taf. II., Fig. 1. Vom Typus besonders durch die Form der Blätter unterschieden. Die entstehenden Blätter sind abgerundet, halbkreis-, nieren- oder kapuzenförmig, nicht bespitzt; die folgenden sind mehr-wenig

⁴⁾ Rami foliiferi omnino eis *T. cordatae* similes, folia subtus plus-minus cinereo-viridia, glabra, barbulae axillares ferrugineae, inter nervos III-i ordinis nervi paralleli tantum perpauci inveniuntur, etiam nervuli magis prominenti inde nervatura reticulata. Fructus pyriformis, pericarpio tenui, compressibilis, ad 9 mm. longus, 7 mm. diam., longitudinaliter quinquesulcatus, inde fructui *Evonymi* similis.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1926

Band/Volume: [25](#)

Autor(en)/Author(s): Wagner J.

Artikel/Article: [Hárstanulmányok 14-22](#)